

Wymagania edukacyjne z wiedzy o społeczeństwie dla klasy PIERWSZEJ
IV Liceum Ogólnokształcącego z Oddziałami Integracyjnymi

im. B. Krzywoustego – ZAKRES ROZSZERZONY

Tematy	Zagadnienia	ocena dopuszczająca Uczeń:	ocena dostateczna Uczeń spełnia wymagania ocenę dopuszczającą, oraz:	ocena dobra Uczeń spełnia wymagania na ocenę dostateczną, oraz:	ocena bardzo dobra Uczeń spełnia wymagania na ocenę dobrą, oraz:	ocena celująca Uczeń spełnia wymagania na ocenę bardzo dobrą, oraz:
I. Człowiek i społeczeństwo						
1. Kim jest człowiek?	§ badanie natury ludzkiej w ujęciu historycznym § założenia głównych filozoficznych koncepcji człowieka: spirytualizmu, materializmu, teorii jedności duchowo-cieleśnej, dualizmu § obszary filozoficznej refleksji o człowieku: - człowiek-jednostka, natura ludzka, - rozum i zmysły, - wolność woli, - uczucia i emocje, - wybieranie	§ wymienia podstawowe założenia głównych filozoficznych koncepcji dotyczących człowieka: spirytualizmu, materializmu, teorii jedności duchowo-cieleśnej, dualizmu.	§ rozpoznaje podstawowe obszary filozoficznej refleksji o człowieku; § analizuje proste teksty źródłowe dotyczące różnych filozoficznych koncepcji człowieka; § prawidłowo posługuje się pojęciami: „rozum”, „zmysły”, „wolność woli”, „uczucia”, „emocje”, „poznanie” [w kontekście filozoficznej refleksji o człowieku].	§ porównuje założenia głównych filozoficznych koncepcji człowieka: spirytualizmu, materializmu, teorii jedności duchowo-cieleśnej, dualizmu; § wskazuje religijne i naukowe wątki w refleksji na temat natury ludzkiej.	§ charakteryzuje, w ujęciu historycznym, rozwój refleksji i badań nad naturą człowieka; § analizuje fragmenty tekstów filozoficznych dotyczących różnych wątków refleksji o człowieku.	§ charakteryzuje wybrane spory filozoficzne dotyczące natury ludzkiej; § dokonuje krytycznej analizy filozoficznych koncepcji człowieka: spirytualizmu, materializmu, teorii jedności duchowo-cieleśnej, dualizmu.

	§ i decydowanie nauka [w tym filozofia] i religia wobec natury ludzkiej					
2. Człowiek istotą społeczną	§ społeczny aspekt natury człowieka § antyczne źródła myśli społecznej § człowiek jako osoba § osoba w filozofii chrześcijańskiej § status społeczny i rola społeczna § potrzeby człowieka § formy życia społecznego § grupy społeczne	§ wymienia podstawowe aspekty postrzegania społecznej natury człowieka w kulturze europejskiej; § wymienia podstawowe cechy osoby; § w podaje przykłady ról społecznych, w tym tych, które sam odgrywa w życiu codziennym; § rozpoznaje przykłady postaw i zachowań charakterystycznych dla wybranych ról społecznych [np. rodzica, ucznia]; § rozpoznaje podstawowe rodzaje grup społecznych.	§ dostrzega wpływ chrześcijaństwa na postrzeganie natury człowieka w kulturze europejskiej; § omawia konflikty wynikające z odgrywania różnych ról społecznych; § podaje przykłady potrzeb człowieka; § wymienia konsekwencje niezaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka; § prawidłowo stosuje pojęcie „status społeczny”; § wymienia podstawowe formy życia społecznego [grupa społeczna, zbiorowość, społeczność, społeczeństwo]; § interpretuje proste teksty narracyjne poruszające zagadnienie społecznej natury człowieka.	§ analizuje kulturowe, filozoficzne, psychologiczne i religijne uwarunkowania wpływające na postrzeganie społecznej natury człowieka; § przedstawia, w jaki sposób jest definiowana osoba w filozofii antycznej i myśli chrześcijańskiej; § wyjaśnia, jak działają mechanizmy decydujące o powstawaniu konfliktów ról społecznych; § charakteryzuje uwarunkowania wpływające na status społeczny człowieka § porównuje więzi łączące ludzi tworzących różne grupy społeczne; § porównuje cechy różnych form życia społecznego.	§ interpretuje złożone teksty źródłowe poruszające zagadnienie społecznej natury człowieka [w tym teksty filozoficzne]; § dostrzega zmienność wymagań i kryteriów decydujących o definiowaniu ról społecznych w kulturze europejskiej; § analizuje konsekwencje niezaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka z różnych perspektyw [np. jednostki i społeczeństwa, polityki i kultury]; § dostrzega zmienność kryteriów definiujących status społeczny człowieka.	§ dokonuje krytycznej analizy wybranych koncepcji społecznej natury człowieka.

3. Dobro wspólne	§ istota dobra wspólnego § rozumienie dobra wspólnego w ramach różnych wspólnot ludzkich § obowiązki jednostki względem wspólnoty § obowiązki wobec wspólnoty w <i>Konstytucji RP</i> § dobro wspólne w <i>Konstytucji RP</i> § idea sprawiedliwości społecznej § sprawiedliwość społeczna w <i>Konstytucji RP</i> § tolerancja w życiu społecznym	§ rozpoznaje postawy i działania służące dobru wspólnemu; § wymienia podstawowe obowiązki jednostki wobec wspólnoty w ramach kultury europejskiej; § wymienia obowiązki wobec wspólnoty wynikające z <i>Konstytucji RP</i>.	§ podaje przykłady dobra wspólnego uznawanego w różnych wspólnotach ludzkich; § rozpoznaje przykłady postaw i działań zgodnych z ideą sprawiedliwości społecznej; § rozpoznaje przykłady postaw i działań zgodnych z ideą sprawiedliwości społecznej.	§ wyjaśnia, co oznacza idea dobra wspólnego; § wyjaśnia, na czym polega zależność między ideą sprawiedliwości społecznej a ideą dobra wspólnego; § uzasadnia, z różnych perspektyw, konieczność dbania o dobro wspólne; § analizuje przepisy <i>Konstytucji RP</i> regulujące w Polsce realizację idei dobra wspólnego i sprawiedliwości społecznej; § tłumaczy, jak postawa tolerancji wpływa na funkcjonowanie wspólnoty.	§ porównuje i ocenia różne sposoby definiowania i realizacji idei sprawiedliwości społecznej; § charakteryzuje czynniki wpływające na rozumienie dobra wspólnego i stosunek do tej idei; § analizuje złożone teksty źródłowe poświęcone idei dobra wspólnego [w tym teksty filozoficzne].	§ dokonuje krytycznej analizy funkcjonowania idei dobra wspólnego w różnych okresach historycznych i w różnych kulturach.
4. Dobro jednostki a dobro wspólne	§ poglądy dotyczące miejsca człowieka w świecie i jego roli w społeczeństwie [indywidualizm i kolektywizm] § indywidualizm a egoizm § społeczeństwo	§ wskazuje różnicę między koncepcją dobra wspólnego uwzględniającą dobro jednostek a koncepcją totalitarną odrzucającą dobro jednostek jako mniej istotne; § wymienia podstawowe cechy indywidualizmu i kolektywizmu.	§ rozpoznaje psychologiczne, społeczne i instytucjonalne aspekty indywidualizmu i kolektywizmu; § podaje przykładowe przejawy zróżnicowania kulturowego świata w zakresie podejścia do roli jednostki	§ analizuje psychologiczne, społeczne i instytucjonalne aspekty indywidualizmu i kolektywizmu; § przedstawia zróżnicowanie kulturowe świata w zakresie podejścia do roli jednostki [kultury	§ analizuje, w ujęciu historycznym, koncepcje indywidualistyczne i kolektywistyczne mające wpływ na funkcjonowanie współczesnych społeczeństw; § porównuje i ocenia wartości i zasady obowiązujące	§ gromadzi, analizuje i prezentuje informacje na temat dawnych i współczesnych społeczeństw funkcjonujących zgodnie z modelami indywidualistycznym lub kolektywistycznym.

	indywidualistyczne a społeczeństwo kolektywistyczne § kolektywizm w ustrojach totalitarnych § zróżnicowane podejście do statusu jednostki w różnych regionach świata: kultury indywidualistyczne i kultury kolektywistyczne		[kultury indywidualistyczne i kultury kolektywistyczne].	indywidualistyczne i kultury kolektywistyczne].	w społeczeństwach indywidualistycznych i kolektywistycznych.	
II. Społeczności i wspólnoty						
1. Rodzina	§ rodzina i małżeństwo w <i>Konstytucji RP</i> § rodzina jako miejsce budowania fundamentalnych relacji społecznych § typy rodzin we współczesnym świecie § funkcje rodziny § pozycja rodziny we współczesnym społeczeństwie i państwie	§ wymienia cechy rodziny jako grupy społecznej; § wyjaśnia, jakie znaczenie ma rodzina w procesie budowania prawidłowych relacji społecznych; § podaje przykłady praw i obowiązków poszczególnych członków rodziny, które wynikają z prawa polskiego i z tradycji.	§ podaje funkcje rodziny i wskazuje przykłady ich realizacji; § wymienia wynikające z <i>Konstytucji RP</i> normy prawne dotyczące rodziny i małżeństwa.	§ przedstawia typy rodzin występujące we współczesnej Europie i ich wpływ na kształtowanie relacji społecznych; § analizuje testy normatywne i narracyjne oraz źródła statystyczne dotyczące roli, statusu i znaczenia rodziny w życiu społecznym.	§ prezentuje jeden z nieeuropejskich modeli funkcjonowania rodziny we współczesnym świecie; § analizuje sytuację rodziny we współczesnym państwie polskim, uwzględniając zagrożenia dla jej prawidłowego rozwoju oraz stojące przed nią szanse.	§ dokonuje krytycznej analizy różnych koncepcji funkcjonowania rodziny i ich wpływu na relacje społecznych; § charakteryzuje uwarunkowania kulturowe, w których ukształtowały się poszczególne typy rodziny funkcjonujące we współczesnym świecie.

2. Wspólnoty religijne	§ religia jako zjawisko społeczne § cechy religijności we współczesnym społeczeństwie § religie współczesnego świata § typy współczesnych organizacji religijnych § organizacje religijne w Polsce § problem laicyzacji we współczesnym świecie.	§ wymienia główne religie współczesnego świata; § wymienia największe wspólnoty wyznaniowe w Polsce; § określa rolę religii w społeczeństwie.	§ rozróżnia pojęcia: „religia”, „religijność”, „wiara”; § wymienia formy organizacji religijnych; § charakteryzuje religijność społeczeństwa polskiego i społeczeństw zachodnich; § rozpoznaje podstawowe zjawiska związane z religijnością społeczeństw zachodnich [np. laicyzacja].	§ analizuje teksty normatywne, w tym przepisy <i>Konstytucji RP</i>, oraz teksty narracyjne i źródła statystyczne dotyczące życia religijnego w Polsce; § porównuje formy religijności występujące w społeczeństwie polskim i społeczeństwach zachodnich; § porównuje formy religijności występujące w społeczeństwie polskim i społeczeństwach zachodnich.	§ dostrzega ciągłość w identyfikacji religijnej społeczeństwa polskiego i społeczeństw zachodnich; § przedstawia przyczyny i skutki zmian dotyczących religijności, w tym identyfikacji religijnej, zachodzących w społeczeństwie polskim i społeczeństwach zachodnich.	§ gromadzi, analizuje i prezentuje informacje dotyczące wybranych form religijności występujących we współczesnym społeczeństwie polskim albo wybranej wspólnoty wyznaniowej działającej w Polsce.
3. Państwo	§ współczesna definicja państwa § atrybuty państwa jako organizacji politycznej § rodzaje władzy § cechy władzy państwowej § legitymizacja władzy państwowej § teorii genezy państwa [Arystotelesa, teistyczna,	§ przedstawia podstawowe cechy i atrybuty państwa [terytorialność, przymusowość, suwerenność zewnętrzną i wewnętrzną]; § rozróżnia i wymienia rodzaje władzy; § wymienia podstawowe teorie dotyczące genezy państwa [Arystotelesa, teistyczną, umowy	§ podaje klasyczną definicję państwa [G. Jellinek]; § wyjaśnia, co oznaczają trzy podstawowe atrybuty państwa: terytorialność, suwerenność, przymusowość; § wskazuje specyficzne cechy władzy państwowej; § wyjaśnia, czym jest legitymizacja władzy;	§ charakteryzuje władzę jako zjawisko społeczne; § analizuje podstawowe teorie genezy państwa [Arystotelesa, teistyczną, umowy społecznej, podboju, marksistowską]; § poddaje analizie i porównuje ze sobą różne typy legitymizacji władzy [według M. Webera];	§ porównuje ze sobą podstawowe teorie genezy państwa [Arystotelesa, teistyczną, umowy społecznej, podboju, marksistowską]; § analizuje i porównuje ze sobą różne definicje państwa [np. G. Jellinka, Arystotelesa, marksistowską]; § uzasadnia konieczność istnienia państwa;	§ opracowuje krytyczną analizę wybranej teorii genezy państwa [Arystotelesa, teistycznej, umowy społecznej, podboju, marksistowskiej]; § organizuje debatę na temat funkcji państwa we współczesnym świecie i bierze w niej aktywny udział.

	umowy społecznej, podboju, marksistowska]	§ społecznej, podboju, marksistowską]; wymienia podstawowe funkcje państwa.	§ rozpoznaje poszczególne typy legitymizacji władzy [według M. Webera]; § omawia podstawowe teorie genezy państwa [Arystotelesa, teistyczną, umowy społecznej, podboju, marksistowską]. § podaje przykłady realizacji poszczególnych funkcji państwa.	§ wyjaśnia, na czym polega różnica między władzą państwową a władzą publiczną; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące państwa.	§ buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji poświęconej zagadnieniom związanym z teorią państwa, np. dotyczącej funkcji państwa we współczesnym świecie.	
4. Obywatelstwo	§ istota instytucji prawnej obywatelstwa § zasady nabywania obywatelstwa w Polsce § prawa i obowiązki obywatela polskiego § utrata obywatelstwa polskiego § bezpaństwowcy podwójne obywatelstwo	§ podaje przykłady praw i obowiązków obywatela Polski; § wyjaśnia znaczenie podstawowych pojęć związanych z nabyciem obywatelstwa [„prawo ziemi”, „prawo krwi”]; § wskazuje podstawową formę nabycia obywatelstwa polskiego.	§ tłumaczy, czym jest obywatelstwo; § wyjaśnia znaczenie podstawowych pojęć związanych z nabyciem obywatelstwa [„naturalizacja”, „repatriacja”]; § tłumaczy, jakie jest znaczenie terminu „bezpaństwowiec”; § wyjaśnia, w jaki sposób można nabyć obywatelstwo polskie; § wyjaśnia kwestię posiadania obywatelstwa kilku państw z uwzględnieniem przepisów prawa polskiego.	§ analizuje i porównuje ze sobą różne sposoby nabycia obywatelstwa polskiego; § wyjaśnia, w jaki sposób i w jakich okolicznościach można utracić obywatelstwo, w tym obywatelstwo polskie; § przedstawia konsekwencje nieposiadania obywatelstwa; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne, teksty normatywne] informacje dotyczące instytucji obywatelstwa.	§ przedstawia, w jaki sposób instytucja obywatelstwa funkcjonowała w różnych okresach historycznych; § omawia zasadę wyłączności obywatelstwa.	§ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące sposobów nabycia obywatelstwa, możliwości posiadania obywatelstwa dwóch lub więcej państw oraz sytuacji bezpaństwowców.

5. Naród	§ definicja pojęcia „naród” § polityczna koncepcja narodu § etniczno-kulturowa koncepcja narodu § istota tożsamości narodowej § formy tożsamości narodowej § współcześni Polacy wobec kwestii tożsamości narodowej § czynniki narodotwórcze § czynniki decydujące o zachowaniu, zmianie lub utracie tożsamości narodowej	§ podaje cechy narodu definiowanego w ramach koncepcji politycznej oraz koncepcji etniczno-kulturowej; § wskazuje przykłady czynników narodotwórczych oraz czynników sprzyjających kształtowaniu się tożsamości narodowej; § określa własną tożsamość narodową.	§ charakteryzuje czynniki narodotwórcze oraz czynniki sprzyjające kształtowaniu się tożsamości narodowej; § wymienia podstawowe koncepcje dotyczące kształtowania się narodów; § charakteryzuje główne typy postaw jednostki wobec własnej narodowości.	§ wyjaśnia znaczenie pojęcia „tożsamość narodowa”; § przedstawia problemy związane z procesem kształtowania i utrwalania tożsamości narodowej; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące narodu.	§ charakteryzuje spory dotyczące definiowania pojęcia „naród”; § analizuje charakter współczesnej polskiej tożsamości narodowej; § porównuje na wybranych przykładach odmienne drogi kształtowania się współczesnych narodów.	§ charakteryzuje na wybranych przykładach współczesne problemy polityczne wynikające z procesu kształtowania się narodów; § analizuje problemy wynikające z wielowarstwowej tożsamości narodowej współczesnych społeczeństw europejskich.
6. Polityka narodowościowa	§ zróżnicowanie etniczne § naród a grupa etniczna § rodzaje grup etnicznych we współczesnym świecie	§ rozpoznaje podstawowe rodzaje grup etnicznych funkcjonujących we współczesnym świecie; § wymienia etapy i formy przystosowania	§ wyjaśnia znaczenie pojęć „asymilacja” i „akulturacja”; § charakteryzuje wybraną formę przystosowania się migrantów do życia	§ porównuje różne formy przystosowania się imigrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym [separacja, adaptacja,	§ charakteryzuje i ocenia politykę państwa polskiego w stosunku do grup mniejszościowych, w tym migranckich; § porównuje różne systemy ochrony grup	§ dokonuje krytycznej analizy polityki wybranych państw w stosunku do grup mniejszościowych, w tym migranckich; § odszukuje, analizuje i prezentuje

	[autochtoni, mniejszość etniczna, mniejszość narodowa, imigranci, grupy etnograficzne] § akulturacja i asymilacja grup mniejszościowych, w tym migranckich, we współczesnym świecie § systemy ochrony grup mniejszościowych we współczesnym świecie § modele polityki narodowościowej we współczesnym świecie i konsekwencje ich realizacji § formy przystosowania się imigrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym [separacja, adaptacja, integracja, asymilacja]	się migrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym [separacja, adaptacja, integracja, asymilacja].	w społeczeństwie przyjmującym; § omawia podstawowe modele polityki państwa w stosunku do grup mniejszościowych, w tym migranckich.	integracja, asymilacja]; § porównuje wybrane modele polityki narodowościowej realizowane przez współczesne państwa; § charakteryzuje wpływ polityki państwa na przebieg procesów akulturacji i asymilacji grup mniejszościowych; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące polityki narodowościowej.	mniejszościowych we współczesnym świecie.	informacje dotyczące systemów prawnej ochrony grup mniejszościowych funkcjonujących w wybranych państwach świata.
--	--	---	--	---	--	--

7. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce	§ zmiany w strukturze narodowościowej społeczeństwa polskiego po 1939 r. oraz ich kulturowe, polityczne i społeczne konsekwencje § mniejszości narodowe, etniczne i grupa posługująca się językiem regionalnym we współczesnej Polsce – cechy charakterystyczne, kultura, tradycje, liczebność, rozmieszczenie geograficzne, formy aktywności § regulacje prawne określające status grup mniejszościowych w Polsce § polityka państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz grupy	§ wskazuje podstawowe zmiany, jakie zaszły w strukturze narodowościowej Polski po 1939 r.; § wymienia mniejszości narodowe i etniczne, które zostały prawnie uznane w Polsce; § podaje podstawowe prawa przysługujące grupom mniejszościowym w Polsce.	§ podaje przykłady kulturowych, politycznych i społecznych konsekwencji wynikających ze zmian w strukturze narodowościowej polskiego społeczeństwa po 1939 r.; § wyjaśnia, jakie są prawne podstawy uznania danej grupy mniejszościowej za mniejszość narodową lub etniczną; § określa status prawny ludności kaszubskiej; § charakteryzuje wybrane grupy mniejszościowe w Polsce [rozmieszczenie terytorialne, dziedzictwo kulturowe]; § wymienia najwybitniejszych przedstawicieli mniejszości narodowych, którzy wnieśli znaczący wkład w kulturę polską.	§ przedstawia różnice między mniejszością narodową a mniejszością etniczną w świetle polskiego prawa; § charakteryzuje mniejszości narodowe i etniczne w Polsce [demografia; rozmieszczenie terytorialne; dziedzictwo, tradycja, historia; formy aktywności politycznej, kulturowej i ekonomicznej]; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące grup mniejszościowych funkcjonujących w Polsce.	§ wskazuje różnice między socjologiczną a prawną definicją grup mniejszościowych w Polsce; § analizuje problemy wynikające z przyjętych w Polsce regulacji prawnych dotyczących grup mniejszościowych [np. problem statusu prawnego Ślązaków]; § uzasadnia konieczność ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce.	§ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat stanu przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce; § odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat najwybitniejszych przedstawicieli mniejszości narodowych, którzy wnieśli duży wkład w kulturę polską; § przygotowuje debatę na temat ochrony praw mniejszości narodowych we współczesnych państwach demokratycznych i bierze w niej aktywny udział; § podejmuje działania na rzecz rozpropagowania wiedzy na temat mniejszości narodowych i etnicznych żyjących w Polsce, np. przygotowuje publikację do zamieszczenia na stronie internetowej szkoły.
--	--	---	---	--	--	--

	§ posługującej się językiem regionalnym wybitni przedstawiciele mniejszości narodowych i ich wkład w polską kulturę					
III. Funkcjonowanie społeczeństwa						
1. Rodzaje społeczeństw	§ pojęcia: „społeczeństwo”, „zmiana społeczna”, „rozwój społeczny”, „postęp społeczny” § cechy społeczeństw: zbieracko-łowieckiego, nomadycznego i rolniczego § współczesne społeczności łowieckie, nomadyczne i rolnicze § wiejska społeczność tradycyjna – dawniej i współcześnie § cechy społeczeństw	§ rozpoznaje podstawowe typy społeczeństw; § wymienia podstawowe cechy różnych typów społeczeństw; § wskazuje cechy tradycyjnej społeczności wiejskiej; § rozpoznaje cechy współczesnego społeczeństwa przemysłowego [otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe].	§ wymienia cechy społeczeństwa przemysłowego; § podaje cechy współczesnego społeczeństwa przemysłowego [otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe]; § wymienia zjawiska i czynniki cywilizacyjne decydujące o cechach współczesnego społeczeństwa przemysłowego; § podaje przykłady wybranych współczesnych społeczeństw zbieracko-łowieckich, nomadycznych, rolniczych.	§ porównuje różne typy społeczeństw; § omawia i analizuje cechy współczesnego społeczeństwa przemysłowego [otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe]; § przedstawia szanse, zagrożenia i wyzwania stojące przed współczesnym społeczeństwem przemysłowym; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące wybranych aspektów życia społecznego.	§ gromadzi, prezentuje i analizuje informacje na temat wybranych współczesnych społeczeństw zbieracko-łowieckich, nomadycznych, rolniczych.	§ przygotowuje debatę na temat szans, zagrożeń i wyzwań stojących przed współczesnymi społeczeństwami przemysłowymi, a także bierze aktywny udział w dyskusji.

	przemysłowego i poprzemysłowego § cechy współczesnych społeczeństw					
2. Socjalizacja	§ istota i cechy procesu socjalizacji § instytucje socjalizacji § modele socjalizacji w różnych grupach wiekowych § socjalizacja pierwotna i wtórna § zjawisko socjalizacji odwróconej § resocjalizacja	§ wymienia podstawowe aspekty procesu socjalizacji; § rozpoznaje przykłady sytuacji i działań sprzyjających procesowi socjalizacji; § wskazuje przykładowe mechanizmy i instytucje wpływające na przebieg procesu socjalizacji.	§ wyjaśnia znaczenie stwierdzenia: „Człowiek jest istotą społeczną”; § odróżnia socjalizację pierwotną od socjalizacji wtórnej; § wymienia grupy społeczne, mechanizmy i instytucje wpływające na przebieg socjalizacji pierwotnej i wtórnej; § wyjaśnia znaczenie pojęcia „resocjalizacja”.	§ wyjaśnia znaczenie procesu socjalizacji dla prawidłowego funkcjonowania człowieka w społeczeństwie; § porównuje socjalizację pierwotną i socjalizację wtórną; § omawia rolę rodziny w procesie socjalizacji; § analizuje przepisy <i>Konstytucji RP</i> odnoszące się do procesu socjalizacji pierwotnej; § wyjaśnia – na wybranych przykładach – na czym polega socjalizacja odwrócona, oraz wskazuje przyczyny tego zjawiska; § przedstawia grupy społeczne, instytucje i mechanizmy wpływające na przebieg procesu socjalizacji;	§ przedstawia przebieg procesu socjalizacji w poszczególnych fazach rozwoju dziecka; § wymienia zjawiska cywilizacyjne wpływające na proces socjalizacji we współczesnym społeczeństwie polskim/europejskim; § porównuje przebieg procesu socjalizacji w społeczeństwach różnego typu, np. w społeczeństwach tradycyjnym i poprzemysłowym.	§ przedstawia i analizuje problemy, z którymi boryka się jednostka w procesie socjalizacji w społeczeństwie nowoczesnym, wynikające z uwarunkowań osobistych, a także m.in. ze: - zmieniającej się roli rodziny, - zmian zachodzących w sposobie funkcjonowania grup rówieśniczych, - wzrostu anonimowości i zwiększonej mobilności poziomej.

				§ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące procesu socjalizacji.		
3. Kapitał społeczny	§ elementy tworzące kapitał społeczny § kapitał ludzki a kapitał społeczny § rodzaje kapitału społecznego § funkcje kapitału społecznego § zaufanie a kapitał społeczny znaczenie kapitału społecznego dla rozwoju państwa i społeczeństwa	§ wymienia elementy tworzące kapitał społeczny; § wymienia czynniki sprzyjające budowaniu kapitału społecznego.	§ określa, jakie jest znaczenie kapitału społecznego dla prawidłowego funkcjonowania państwa i społeczeństwa.	§ charakteryzuje różne rodzaje kapitału społecznego; § wymienia funkcje kapitału społecznego; § określa, jakie jest znaczenie zaufania jako czynnika kształtującego kapitał społeczny; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące kapitału społecznego.	§ porównuje zakres znaczeniowy pojęć „kapitał społeczny” i „kapitał ludzki”; § rozważa, jaki jest poziom kapitału społecznego we współczesnym społeczeństwie polskim.	§ przygotowuje debatę poświęconą np. roli kapitału społecznego w społecznościach przemysłowych, a także bierze aktywny udział w dyskusji na wybrany temat.
4. Struktura społeczna	§ znaczenie pojęć: „struktura społeczna”, „ruchliwość społeczna”, „warstwa społeczna” i „klasa społeczna” § uwarunkowania	§ rozpoznaje przykłady ruchliwości pionowej i poziomej; § wskazuje przykłady degradacji i awansu społecznego; § wymienia podstawowe kryteria różnicujące ludzi w społeczeństwie	§ wymienia przyczyny i konsekwencje ruchliwości pionowej i poziomej we współczesnym świecie, w tym w Polsce; § wymienia podstawowe kryteria	§ porównuje zakres znaczeniowy pojęć „warstwa społeczna” i „klasa społeczna”; § określa, jakie mogą być przyczyny degradacji i awansu społecznego; § omawia różnicę między otwartym	§ porównuje poglądy Karola Marksa i Maxa Webera dotyczące stratyfikacji; § wyjaśnia, jakie jest społeczne znaczenie klasy średniej; § przedstawia zależności zachodzące między	§ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat struktury wybranego społeczeństwa zachodniego, w tym te dotyczące charakteru i dynamiki zachodzących w nim zmian.

	pionowej i poziomej ruchliwości społecznej	i określające ich pozycję społeczną.	stratyfikacji społecznej; § odróżnia warstwę społeczną od klasy społecznej; § wyjaśnia pojęcie: „stratyfikacja społeczna”.	a zamkniętym modelem stratyfikacji społecznej; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące struktury społecznej.	współczesnymi zjawiskami cywilizacyjnymi a zmianami w strukturze społeczeństw zachodnich, w tym w strukturze społeczeństwa polskiego.	
5. Przemiany społeczne w Polsce	§ struktura społeczna w Polsce przed 1989 r. § istota transformacji ustrojowej w Polsce § znaczenie pojęć: „adaptacja społeczna”, „degradacja społeczna” § modele adaptacji klas społecznych do zmian społeczno-gospodarczych w Polsce § przyczyny degradacji i awansu osób z poszczególnych klas społecznych w Polsce	§ podaje podstawowe cechy struktury społecznej w Polsce przed 1989 r. § wymienia podstawowe cechy struktury warstwowej współczesnego społeczeństwa polskiego; § przedstawia różne postawy Polaków wobec transformacji ustrojowej w kraju.	§ podaje przykłady degradacji społecznej i awansu społecznego, do których doszło w efekcie przemian w Polsce po 1989 r. § wymienia czynniki wpływające na ruchliwość pionową w społeczeństwie polskim po 1989 r.; § charakteryzując postawę przedstawicieli społeczeństw postkomunistycznych, którzy są określani jako <i>homo sovieticus</i> ; § wyjaśnia znaczenie pojęcia „adaptacja społeczna”; § przedstawia podstawowe modele adaptacji społecznej do społeczno-	§ wyjaśnia, na czym polegała istota transformacji ustrojowej, która dokonała się w Polsce po 1989 r.; § wyjaśnia znaczenie pojęcia „degradacja społeczna”; § porównuje strukturę społeczną w Polsce przed 1989 r. ze strukturą współczesnego społeczeństwa polskiego; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące przemian społecznych w Polsce po 1989 r.	§ opisuje zjawisko dyferencjacji inteligencji polskiej po 1989 r; § ocenia proces transformacji społecznej w Polsce po 1989 r. oraz omawia jego wpływ na funkcjonowanie współczesnego społeczeństwa polskiego; § wyjaśnia, na czym polegają dylematy badawcze przy sporządzaniu charakterystyki struktury warstwowej współczesnego społeczeństwa polskiego.	§ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące np.: - wybranych aspektów przemian społecznych w Polsce po 1989 r.; - procesu przystosowania się społeczeństwa do zmiany systemowej w wybranym państwie postkomunistycznym, innym niż Polska; § porównuje strukturę współczesnego społeczeństwa polskiego ze strukturą wybranych społeczeństw zachodnich.

	§ po 1989 r. struktura warstwowa współczesnego społeczeństwa polskiego		-ekonomicznych przemian w Polsce.			
6. Nierówności społeczne	§ nierówności społeczne we współczesnym świecie, w tym w Rzeczypospolitej Polskiej – rodzaje, przyczyny, przejawy, skala problemu § poziom nierówności dochodowych – wskaźnik Giniego § nierówność społeczna a nierówność szans życiowych § metody i instrumenty ograniczania nierówności społecznych § przyczyny i skutki społeczno-ekonomicznych konfliktów we współczesnym świecie	§ podaje przykłady nierówności we współczesnych społeczeństwach; § przedstawia przykłady konfliktów społeczno-ekonomicznych na świecie, w tym w Polsce; § wykazuje związek między nierównościami społecznymi a nierównością szans życiowych.	§ ocenia skalę wybranych nierówności społecznych we współczesnych społeczeństwach, w tym w społeczeństwie polskim, oraz wskazuje ich przyczyny; § wymienia kryteria, według których można rozpatrywać nierówności społeczne; § charakteryzuje wybrany konflikt społeczno-ekonomiczny [przyczyny, przejawy, skutki].	§ porównuje skalę nierówności społecznych w Polsce i innych państwach europejskich; § wyjaśnia znaczenie pojęcia „społeczeństwo bezklasowe”; § analizuje wyniki pomiaru poziomu nierówności w społeczeństwie, wyrażone za pomocą wskaźnika Giniego; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące nierówności społecznych we współczesnym świecie.	§ porównuje wybrane konflikty społeczno-ekonomiczne [przyczyny, przejawy, skutki]; § buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat pozytywnych i negatywnych aspektów nierówności społecznych.	§ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące np. przyczyn, konsekwencji i różnorodnych aspektów nierówności społecznych w wybranych regionach lub państwach świata; § przygotowuje i realizuje, np. na terenie szkoły, kampanię społeczną na rzecz zmniejszenia nierówności społecznych; § przygotowuje debatę dotyczącą nierówności społecznych we współczesnym świecie oraz uczestniczy w dyskusji na wskazywany temat.

7. Problemy społeczne w Polsce	§ przyczyny, przejawy i skutki wykluczenia społecznego	§ rozpoznaje typowe przejawy i formy wykluczenia społecznego;	§ wyjaśnia, na czym polega zjawisko wykluczenia społecznego;	§ podaje przyczyny i skutki wykluczenia społecznego;	§ przedstawia i ocenia instrumenty aktywnej polityki społecznej prowadzonej w państwie polskim;	§ przygotowuje i realizuje, np. na terenie szkoły, kampanię społeczną na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, w tym bezrobociu i ubóstwu;
	§ problemy życia społecznego we współczesnej Rzeczypospolitej Polskiej	§ identyfikuje grupy społeczne, których przedstawiciele są szczególnie narażeni na wykluczenie;	§ wymienia typowe przejawy i formy wykluczenia społecznego;	§ omawia zjawiska bezrobocia i ubóstwa w Polsce po 1989 r. [skala, zasięg społeczny i geograficzny, dynamika, przyczyny i skutki];	§ omawia funkcjonowanie systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce.	§ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące wybranego problemu społecznego we współczesnej Polsce;
	§ polityka społeczna państwa polskiego – priorytety, sposoby rozwiązywania problemów, instytucje udzielające pomocy społecznej	§ rozpoznaje przejawy bezrobocia, przemocy, ubóstwa, uzależnienia;	§ wskazuje podmioty – organy władzy, instytucje państwowe i organizacje pozarządowe – zobowiązane do prowadzenia walki z wykluczeniem społecznym;	§ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące problemów społecznych we współczesnej Polsce.		§ dokonuje krytycznej analizy wybranych działań podejmowanych w celu ograniczenia lub eliminacji wykluczenia społecznego;
	§ system ubezpieczeń społecznych w Polsce.	§ podaje główne przyczyny i skutki bezrobocia i ubóstwa; wymienia przyczyny i skutki bezrobocia wśród osób młodych.	§ wymienia instrumenty aktywnej polityki społecznej;			§ krytycznie analizuje funkcjonowanie systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce.

IV. Procesy demograficzne

1. Migracje we współczesnym świecie	§ znaczenie pojęć: „migracja”, „imigracja”, „emigracja”, „repatriacja”	§ wyjaśnia, na czym polega zjawisko migracji;	§ prawidłowo posługuje się pojęciami: „migracja”, „imigracja”, „emigracja”, „repatriacja”;	§ charakteryzuje główne szlaki migracyjne na świecie;	§ buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji dotyczącej migracji [na temat np. kryzysu migracyjnego we współczesnej Europie; postaw społeczeństwa	§ przygotowuje debatę dotyczącą wybranego aspektu migracji we współczesnym świecie, a także aktywnie bierze udział w dyskusji na wskazany temat.
	§ przyczyny ruchów migracyjnych we	§ podaje główne przyczyny i skutki migracji we współczesnym świecie.	§ wskazuje szanse i zagrożenia	§ wyjaśnia wpływ kryzysu klimatycznego i konfliktów politycznych na		

	współczesnym świecie i ich główne kierunki, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji migracyjnej w Europie § bariery migracyjne § zasady polityki państwa polskiego wobec migrantów		wynikające ze zjawiska migracji; § wymienia główne przyczyny i przejawy kryzysu migracyjnego we współczesnej Europie; § wyjaśnia znaczenie pojęć „uchodźca” i „deportacja”; § charakteryzuje główne grupy migrantów we współczesnej Polsce, w tym grupę uchodźców; § analizuje przepisy <i>Konstytucji RP</i> regulujące sytuację migrantów, w tym uchodźców.	zjawisko migracji we współczesnym świecie; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące współczesnych migracji.	polskiego wobec migrantów, w tym uchodźców; polityki państwa polskiego wobec kryzysu migracyjnego we współczesnej Europie].	
2. Migracje na ziemiach polskich	§ migracje Polaków w ujęciu historycznym – od upadku I Rzeczypospolitej do 1989 r. § przemieszczenia ludności na ziemiach polskich na przełomie XX i XXI w. § proces repatriacji Polaków w XX i XXI w. § repatriacja	§ podaje główne przyczyny emigracji z ziem polskich: - od upadku I Rzeczypospolitej do 1989 r., - na przełomie XX i XXI w.; § wymienia główne zasady repatriacji Polaków w XX i XXI w.	§ podaje główne cechy emigracji z ziem polskich: - od upadku I Rzeczypospolitej do 1989 r., - na przełomie XX i XXI w.; § porównuje repatriację i wysiedlenie; § analizuje wybrane przepisy <i>Ustawy o repatriacji</i>; § przedstawia geograficzny zasięg współczesnego procesu repatriacji	§ uzasadnia konieczność podejmowanej współcześnie repatriacji ludności pochodzenia polskiego; § wymienia formy wsparcia dla repatriantów realizowane przez państwo polskie; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne]	§ analizuje zjawisko emigracji z Polski po 1989 r. [skala, zasięg społeczny i geograficzny, dynamika, przyczyny i skutki, szanse i zagrożenia]; § dokonuje analizy zjawiska migracji wewnętrznych w Polsce po 1989 r. [skala, zasięg społeczny i geograficzny, dynamika, przyczyny	§ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat wybranego aspektu migracji Polaków w XX i XXI w.

	a wysiedlenie migracje wewnętrzne we współczesnej Polsce		ludności pochodzenia polskiego.	informacje dotyczące migracji Polaków [w ujęciu zarówno historycznym, jak i współczesnym].	i skutki, szanse i zagrożenia].	
3. Polacy za granicą	§ znaczenie pojęć: „diaspora”, „Polonia” § główne skupiska Polaków na świecie w XXI w. – liczebność, zlokalizowanie, przyczyny migracji do danych państw docelowych § wkład emigracji w polskie życie narodowe w XX i XXI w. § Karta Polaka i przykłady jej praktycznego zastosowania	§ wymienia największe skupiska Polaków na świecie w XXI w.; § wymienia formy aktywności diaspor polskiej, w tym te mające na celu zachowanie polskiej tożsamości narodowej.	§ wyjaśnia znaczenie pojęć „diaspora” i „Polonia”; § podaje przykłady praw przysługujących ludności pochodzenia polskiego i wynikających z <i>Ustawy o Karcie Polaka</i>.	§ określa liczebność i rozmieszczenie współczesnej diaspor polskiej; § charakteryzuje różne formy aktywności emigracji polskiej, szczególnie te mające na celu zachowanie polskiej tożsamości narodowej; § wymienia wybitnych reprezentantów polskiej emigracji, których działalność znacząco wzbogaciła polskie życie narodowe w XX i XXI w.; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące sytuacji Polaków za granicą państwa polskiego.	§ porównuje przepisy <i>Ustawy o Karcie Polaka</i> oraz <i>Ustawy o repatriacji</i>; § ocenia politykę państwa polskiego wobec emigracji polskiej; § przedstawia sylwetki i osiągnięcia wybitnych reprezentantów polskiej emigracji, których działalność znacząco wzbogaciła polskie życie narodowe w XX i XXI w..	§ przygotowuje i realizuje, np. na terenie szkoły, kampanię informacyjną mającą na celu rozpowszechnienie wiedzy na temat osiągnięć Polaków żyjących poza granicami Rzeczypospolitej [naukowców, polityków, artystów], np. opracowuje publikację do zamieszczenia na stronie internetowej szkoły.
4. Procesy demograficzne na świecie	§ znaczenie pojęć: „przyrost naturalny”,	§ wymienia czynniki wpływające na rozwój demograficzny	§ prawidłowo stosuje pojęcia „przyrost naturalny”, „stagnacja	§ wyjaśnia znaczenie pojęć „eksplozja demograficzna”	§ porównuje i ocenia sytuację demograficzną w	§ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące

	„stagnacja demograficzna”, „eksplozja demograficzna”, „wyż demograficzny”, „regres demograficzny” § czynniki wpływające na rozwój demograficzny społeczeństw § globalne tendencje demograficzne § sytuacja demograficzna w Europie § regres demograficzny i wyż demograficzny: przyczyny, przejawy, skutki	współczesnych społeczeństw; § wskazuje przykładowe skutki wyżu i regresu demograficznego; § określa, na których kontynentach w ostatnich 30 latach odnotowano stagnację demograficzną, a na których – wzrost demograficzny.	demograficzna”, „eksplozja demograficzna”, „wyż demograficzny”, „regres demograficzny”; § wymienia przyczyny i skutki wyżu demograficznego oraz regresu demograficznego.	i „regres demograficzny”; § przedstawia przyczyny i skutki eksplozji demograficznej oraz regresu demograficznego we współczesnych społeczeństwach; § charakteryzuje [w ujęciu globalnym] współczesne tendencje demograficzne; § pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące procesów demograficznych przebiegających we współczesnym świecie.	wybranych państwach świata; § analizuje na wybranych przykładach polityki pronatalistyczną i antynatalistyczną prowadzone przez współczesne państwa.	wybranego aspektu procesów demograficznych we współczesnym świecie.
5. Tendencje demograficzne w Polsce	§ znaczenie pojęć: „niż demograficzny”, „wyż demograficzny”, „depopulacja”, „współczynnik dzietności”, „suburbanizacja” § znaczenie wzrostu	§ prawidłowo stosuje pojęcia „niż demograficzny” i „wyż demograficzny”; § wymienia podstawowe procesy demograficzne przebiegające we współczesnej Polsce; § wyjaśnia, na czym polega zjawisko	§ wyjaśnia, jak wzrost demograficzny wpływa na perspektywy rozwojowe państwa polskiego; § podaje przykłady działań podejmowanych przez państwo polskie w celu ograniczenia	§ wyjaśnia znaczenie pojęć: „niż demograficzny”, „wyż demograficzny”, „depopulacja”, „współczynnik dzietności”, „suburbanizacja”; § przedstawia przyczyny starzenia się społeczeństwa;	§ analizuje zjawiska wyżu demograficznego i niżu demograficznego w Polsce w drugiej połowie XX w. oraz w XXI w. [przyczyny, skutki]; § porównuje sytuację demograficzną w Polsce i wybranych	§ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat: - wybranych aspektów procesów demograficznych we współczesnej Polsce; - działań podejmowanych przez państwo w celu

	demograficznego dla perspektyw rozwojowych państwa § sytuacja demograficzna we współczesnej Polsce § polityka państwa polskiego mająca na celu przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym	starzenia się społeczeństwa, oraz przedstawia jego konsekwencje.	niekorzystnych trendów demograficznych.	§ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące procesów demograficznych przebiegających we współczesnej Polsce.	§ państwach świata; ocenia politykę państwa polskiego wobec niekorzystnych trendów demograficznych.	ograniczenia niekorzystnych trendów demograficznych.
--	---	---	--	--	--	---

Opracowanie: Barbara Furman